

KAS IR KOKIA TVARKA GALI PAŠALINTI IŠ PAREIGŲ AUKŠČIAUSIOJO TEISMO, TAIP PAT APELIACINIO TEISMO TEISĖJUS?

Vytautas Sinkevičius

Mykolas Romeris universiteto Mykolas Romeris teisės mokyklos

Viešosios teisės institutas

Elektroninis paštas: v.sinkevicius@mruni.eu

Pateikta 2019 m. rugpjūčio 4 d., parengta spaudai 2019 m. rugsėjo 23 d.

DOI: 10.13165/JUR-19-26-2-01

Santrauka. Teisės mokslinėje literatūroje nėra nagrinėta, koks yra Konstitucijos 74 ir 116 straipsnių, numatančių Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo konstitucinę atsakomybę už priesaikos sulaužymą, ir Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkto, numatančio teisėjo pašalinimą iš pareigų už poelgį, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas, turinys bei jų santykis, todėl nurodytos Konstitucijos nuostatos gali būti aiškinamos nevienodai. Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas, kuris savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, gali būti pašalintas iš pareigų juos į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais. Tačiau tais atvejais, kai poelgiu, kuriuo pažemintas teisėjo vardas, kartu yra sulaužoma priesaika, jis gali būti pašalintas iš pareigų apkaltos proceso tvarka. Konstitucija nenumato skirtingos (alternatyvios) Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo atleidimo iš pareigų tvarkos ir atleidimo pasekmių, kai atleidimo iš pareigų pagrindas yra tas pats poelgis, kuriuo teisėjas ne tik pažemino teisėjo vardą, bet ir sulaužė priesaiką. Jeigu teisėjo vardą pažeminantis poelgis yra toks, kuriuo sulaužoma priesaika, turėtų būti taikomas Konstitucijos ne 115 straipsnio 5 punktas, o 116 straipsnio nuostatos, numatančios konstitucinę atsakomybę už priesaikos sulaužymą, pagal kurį taikoma apkaltos proceso tvarka. Yra

teisinis pagrindas kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu išaiškinti jo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo nuostatas.

Reikšminiai žodžiai: *Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas, priesaikos sulaužymas, poelgis, kuriuo teisėjas pažemino teisėjo vardą.*

Įvadas

Pagal Konstitucijos 74 straipsnį, taip pat 116 straipsnį Aukščiausiojo Teismo teisėjas, taip pat Apeliacinio teismo teisėjas gali būti apkaltos proceso tvarka pašalintas iš pareigų už šurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas. O Konstitucijos 115 straipsnyje, kuriame įtvirtinti Lietuvos teismų teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindai, numatyta, kad teisėjas gali būti atleistas iš pareigų, kai jis savo poelgiu pažemino teisėjo vardą (115 str. 5 p.). Teisės mokslinėje literatūroje nėra nagrinėta, koks yra šių konstitucinių nuostatų santykis, apsiribojama tuo, kad nurodoma, jog pagal Konstitucijos 74 ir 116 straipsnius Aukščiausiojo Teismo teisėjai, taip pat Apeliacinio teismo teisėjai gali būti pašalinti iš pareigų apkaltos proceso tvarka, kai yra Konstitucijos 74 ir 116 straipsniuose numatyti pagrindai.¹ Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje taip pat nėra atskleistas Konstitucijos 74 ir 116 straipsnių, numatančių konstitucinę atsakomybę už priesaikos sulaužymą, ir Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkto, numatančio teisėjo pašalinimą iš pareigų už poelgį, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas, turinys ir jų santykis, todėl nurodytos Konstitucijos nuostatos gali būti ir yra aiškinamos nevienodai. Atskleisti Konstitucijos 74 ir 116 straipsnių bei 115 straipsnio 5 punkto turinį ir jų santykį labai svarbu, nes tai leidžia atsakyti į klausimą, kas ir kokia tvarka gali pašalinti iš pareigų Aukščiausiojo Teismo ir Apeliacinio teismo teisėjus. Ar pagal Konstituciją tai gali padaryti tik Seimas ir tik apkaltos proceso tvarka, ar nurodytų teismų teisėjai gali būti atleisti iš pareigų ne tik apkaltos proceso tvarka, bet ir teisėją į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais, netaikant apkaltos procedūros. Tyrimas turi ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę, nes gali padėti tiksliau apibrėžti subjektus, kurie pagal Konstituciją gali būti pašalinti iš pareigų tik apkaltos proceso tvarka. Atliekant tyrimą buvo taikomi Konstitucijos nuostatų sisteminės analizės, taip pat loginis, teleloginis, apibendrinimų ir kiti mokslinių tyrimų metodai.

1 Vaidotas Bacevičius, „Apkaltos institutas ir konstitucinė atsakomybė: probleminiai aspektai“, *Jurisprudencija* 9, 111 (2008): 94–104; Toma Birmontienė, *Constitutional Liability: New Developments in the Jurisprudence of the Lithuanian and Moldovan Constitutional Courts* (Estudos em Homengem ao Senhor Conselheiro Presidente Joaquim de Sousa Ribeiro, Almedina, 2019), 1271–1297; Egidijus Jarašiūnas, „Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ir aukštųjų valstybės pareigūnų apkalta: kelios aktualesios problemos“, *Jurisprudencija* 2, 80 (2006): 34–49; Mindaugas Statkevičius, „Apkaltos padariniai“, *Teisė* 53 (2005): 50–63; Egidijus Šileikis, „Apkaltos proceso sampratos pokyčiai Lietuvos Respublikoje. Konstituciniai valdžių sandaros principai“, iš *Konstituciniai valdžių sandaros principai: tarptautinės konferencijos medžiaga* (Vilnius), 2008, 94–110.

1. Konstitucinio Teismo doktrina: ką pasakė ir ko nepasakė Konstitucinis Teismas?

Pagrindinis teorinis ir praktinis klausimas yra toks: ar Konstitucijos 74 ir 116 straipsniuose nurodyti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas ir teisėjai, taip pat Apeliacinio teismo pirmininkas ir teisėjai gali būti pašalinti iš pareigų ne *tik* apkaltos proceso tvarka ir ne tik už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, bet ir ne apkaltos proceso tvarka, o pagal Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktą, numatantį, kad teisėjai gali būti atleisti iš pareigų už poelgį, kuriuo pažemintas teisėjo vardas, – tokiu atveju apkaltos procedūra nebūtų taikoma, o teisėjai galėtų būti pašalinti iš pareigų subjekto (subjektų), paskyrusių juos į pareigas, sprendimu.

Aiškindamas Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkte nustatytą teisinį reguliavimą, Konstitucinis Teismas 2006 m. gegužės 9 d. nutarime² yra konstatavęs, kad tais atvejais, kai teisėjas „tikrai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija privalo patarti Respublikos Prezidentui atleisti tą teisėją iš pareigų. Pabrėžtina, kad tokiais atvejais minėta speciali teisėjų institucija negali nepatarti Respublikos Prezidentui atleisti to teisėjo iš pareigų, o Respublikos Prezidentas, gavęs tokį patarimą, turi įgaliojimus atleisti teisėją iš pareigų (jeigu atleidžiamas Aukščiausiojo Teismo teisėjas – turi įgaliojimus teikti jį Seimui atleisti, o jeigu atleidžiamas Apeliacinio teismo teisėjas – turi įgaliojimus prašyti Seimo pritarimo jį atleisti); tai turi būti padaroma nedelsiant“. Konstitucinio Teismo nutarime pabrėžta ir tai, kad „jeigu Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija nustato, jog minėti objektyvaus pobūdžio faktai iš tikrųjų yra, ji pagal Konstituciją negali nepatarti Respublikos Prezidentui atleisti teisėjo iš pareigų, o Respublikos Prezidentas, gavęs tokį patarimą, privalo atleisti atitinkamą teisėją iš pareigų (jeigu atleidžiamas Aukščiausiojo Teismo teisėjas – privalo teikti jį Seimui atleisti, o jeigu atleidžiamas Apeliacinio teismo teisėjas – privalo prašyti Seimo pritarimo jį atleisti). Konstatuotina, kad tokiais atvejais pagal Konstituciją tą teisėją atleisti yra privaloma“. Nuostatą, kad Respublikos Prezidentas, gavęs Teisėjų tarybos patarimą atleisti Apeliacinio teismo teisėją iš pareigų, kai jis savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, turi įgaliojimus atleisti Apeliacinio teismo teisėją (prieš tai gavęs Seimo pritarimą), o jeigu atleidžiamas Aukščiausiojo Teismo teisėjas – turi įgaliojimus teikti jį Seimui atleisti, Konstitucinis Teismas dar kartą pakartojo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarime.³

Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo nuostatas aiškinant pažodžiui (taikant tik gramatinį aiškinimo metodą), būtų pagrindas teigti, kad Kons-

2 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 51-1894.

3 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 130-4910.

titucijoje esą nustatyti du alternatyvūs Aukščiausiojo Teismo teisėjų ir Apeliacinio teismo teisėjų pašalinimo iš pareigų būdai, kai yra tas pats pašalinimo pagrindas, t. y. savo poelgiu pažemino teisėjo vardą. *Pirma*, Aukščiausiojo Teismo teisėją, Apeliacinio teismo teisėją iš pareigų gali pašalinti subjektas (subjektai), kuris (kurie) skiria nurodytus teisėjus į pareigas. Jeigu tai Aukščiausiojo Teismo teisėjas – Seimas Respublikos Prezidento teikimu (prieš kreipdamasis į Seimą Respublikos Prezidentas turi gauti Teisėjų tarybos patarimą atleisti Aukščiausiojo Teismo teisėją iš pareigų); Aukščiausiojo Teismo teisėjas būtų atleistas Seimo nutarimu. Jeigu tai Apeliacinio teismo teisėjas – Respublikos Prezidentas, prieš tai gavęs Teisėjų tarybos patarimą atleisti teisėją ir Seimo pritarimą dėl Apeliacinio teismo teisėjo atleidimo; Apeliacinio teismo teisėjas būtų atleistas Respublikos Prezidento dekretu. *Antra*, Aukščiausiojo Teismo teisėją, Apeliacinio teismo teisėją pašalinti iš pareigų galima apkaltos proceso tvarka už priesaikos sulaužymą, nes poelgis, kuriuo jis pažemino teisėjo vardą, yra vienas iš būdų, kaip ji gali būti sulaužyta; tai padaryti gali tik Seimas ir tik Seimo statuto nustatyta tvarka.

Pažodinis Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo nuostatų aiškinimas leistų teigti ir tai, kad Konstitucijoje esą nustatyta, jog teisiniai padariniai, kylantys iš pareigų už tą pačią veiką (savo poelgiu pažemino teisėjo vardą) pašalintam Aukščiausiojo Teismo teisėjui, Apeliacinio teismo teisėjui, priklauso nuo to, kokia tvarka jis buvo pašalintas iš pareigų. Jeigu jis buvo pašalintas subjekto (subjektų), kuris (kurie) skiria nurodytus teisėjus į pareigas, sprendimais, jis ateityje galėtų eiti pareigas, kurių ėjimo pradžia susijusi su Konstitucijoje numatytos priesaikos davimu (asmuo galėtų būti renkamas Respublikos Prezidentu, Seimo nariu, skiriamas Vyriausybės nariu, valstybės kontrolieriumi ir net teisėju). Kitokie padariniai Aukščiausiojo Teismo teisėjui, Apeliacinio teismo teisėjui kiltų, jeigu jis už tą pačią veiką (savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, taigi sulaužė priesaiką) būtų pašalintas iš pareigų apkaltos proceso tvarka už priesaikos sulaužymą. Tokiu atveju jis niekada ateityje negalėtų eiti nurodytų pareigų, nes jų ėjimo pradžia susijusi su Konstitucijoje numatytos priesaikos davimu.⁴

2. Konstitucijos 74, 116 straipsnių ir 115 straipsnio 5 punkto nuostatų aiškinimo ir taikymo teoriniai aspektai

2019 m. pradžioje Lietuvos teismų sistemą sudrebino žinia, kad yra sulaikyti kai kurie Aukščiausiojo Teismo, Apeliacinio teismo, kitų teismų teisėjai, įtariami padarę apysunkius ir sunkius nusikaltimus bendrininkaudami ir veikdami organizuotose grupėse. Tai prekyba poveikiu, piktnaudžiavimas įgaliojimais ir kt. Įtariama, kad už įvairius palankius teisėjų sprendimus galimai buvo žadėti ir mokėti kyšiai. Teisėjus leista patraukti baudžiamojon atsakomybėn, jų įgaliojimai buvo sustabdyti.

4 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 85-3094.

Respublikos Prezidentas 2019 m. liepos 26 d. dekretu Nr. 1K-20 kreipėsi į Teisėjų tarybą, prašydamas „patarti dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui pritariti Konstantino GURINO atleidimui iš Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo pareigų, savo poelgiu pažeminus teisėjo vardą“ (Lietuvos Respublikos Prezidento 2019 m. liepos 26 d. dekretas Nr. 1K-20, TAR, 2019-07-26, Nr. 12354). Dekrete nurodoma, kad Respublikos Prezidentas vadovaujasi ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktu, – pagal šį punktą „Lietuvos Respublikos teismų teisėjai atleidžiami iš pareigų, kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą“; dekrete rašoma ir tai, kad kreipdamasis į Teisėjų tarybą patarimo, Respublikos Prezidentas atsižvelgia į „Lietuvos Respublikos Prezidento 2019 m. vasario 19 d. dekretą Nr. 1K-1556 „Dėl Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo Konstantino Gurino įgaliojimų sustabdymo ir sutikimo patraukti jį baudžiamojon atsakomybėn“, taip pat į Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2019 m. vasario 15 d. raštu Nr. 17.2-752 „Dėl teisėjų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn“ ir 2019 m. liepos 24 d. raštu Nr. 17.2-3478 „Dėl Lietuvos apeliacinio teismo teisėjo Konstantino Gurino“ pateiktą informaciją.

Respublikos Prezidentas kreipėsi į Teisėjų tarybą patarimo ir dėl kitų teisėjų atleidimo iš pareigų. 2019 m. liepos 30 d. dekretais Respublikos Prezidentas prašė Teisėjų tarybos patarimo atleisti iš pareigų Aukščiausiojo Teismo teisėją Egidijų Laužiką⁵, taip pat Apeliacinio teismo teisėją Valdimarą Bavėjaną⁶. 2019 m. rugpjūčio 6 d. dekretais Respublikos Prezidentas kreipėsi į Teisėjų tarybą patarimo atleisti iš pareigų Apeliacinio teismo teisėją Viktorą Kažį⁷ ir Kęstutį Jučį⁸.

Tai, kad Respublikos Prezidento dekretuose, kuriais kreiptasi į Teisėjų tarybą prašant patarimo atleisti iš pareigų Aukščiausiojo Teismo teisėją ir Apeliacinio teismo teisėjus, nurodomas Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktą, kuriuo vadovaujasi Respublikos Prezidentas, leidžia teigti, kad Respublikos Prezidentas yra tos nuomonės, jog Apeliacinio teismo teisėją iš pareigų galima atleisti už tai, kad jis *savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, tačiau ne apkaltos proceso tvarka, o Respublikos Prezidento sprendimu, jeigu Apeliacinio teismo teisėjo atleidimui prieš tai pritarę Teisėjų taryba ir Seimas*. O Aukščiausiojo Teismo teisėjas, kuris *savo poelgiu pažemino teisėjo vardą*, galėtų būti atleistas iš pareigų Seimo nutarimu Respublikos Prezidento teikimu, jeigu Respublikos Prezidentas prieš tai gautų Teisėjų tarybos patarimą atleisti Aukščiausiojo Teismo teisėją iš pareigų.

Minėjome Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimą, kuris, aiškinant jį tik pažodžiui (gramatiškai), leidžia Aukščiausiojo Teismo teisėjus, Apeliacinio teismo teisėjus, savo poelgiu pažeminusius teisėjo vardą, pašalinti iš pareigų *ne ap-*

5 Lietuvos Respublikos Prezidento 2019 m. liepos 30 d. dekretas Nr. 1K-25, TAR, 2019-07-30, Nr. 12558.

6 Lietuvos Respublikos Prezidento 2019 m. liepos 30 d. dekretas Nr. 1K-26, TAR, 2019-07-30, Nr. 12559.

7 Lietuvos Respublikos Prezidento 2019 m. rugpjūčio 6 d. dekretas Nr. 1K-35, TAR, 2019-08-06, Nr. 12911.

8 Lietuvos Respublikos Prezidento 2019 m. rugpjūčio 6 d. dekretas Nr. 1K-33, TAR, 2019-08-06, Nr. 12899.

kaltos proceso tvarka, o juos į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais, jeigu prieš tai gaunamas Teisėjų tarybos patarimas pašalinti juos iš pareigų. Tačiau Konstitucijos ir nurodyto Konstitucinio Teismo nutarimo nuostatų aiškinimas taikant ne tik pažodinį (gramatinį) aiškinimo metodą, bet ir kitus teisės aiškinimo metodus (loginį, sisteminį ir kitus), *leidžia abejoti, ar tikrai visais atvejais*, kai Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, pagal Konstituciją jį galima pašalinti iš pareigų *ne apkaltos proceso tvarka, o juos į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais*. Yra pagrindas abejoti ir tuo, ar tikrai Konstitucinis Teismas suformavo tokią konstitucinę doktriną, kad *visais atvejais*, kai Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, pagal Konstituciją jį galima pašalinti iš pareigų *ne apkaltos proceso tvarka, o juos į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais*. Mūsų nuomone, Konstitucijos nuostatos gali būti aiškinamos ir kitaip, – *kaip nereiškančios, kad Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas, kai jis savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, visais atvejais gali būti pašalintas iš pareigų ne apkaltos proceso tvarka, o juos į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais*. Nekvestionuodami Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo, kuriame konstatuota, kad Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas už poelgį, kuriuo pažemino teisėjo vardą, gali būti pašalintas iš pareigų ir juos į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais, turime pagrindą manyti, kad jis taip pat gali būti aiškinamas kitaip, – *kaip nenustatantis absoliučios taisyklės, kad visais atvejais, kai Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, jis gali būti pašalintas iš pareigų ir juos į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais*.

Pradėkime nuo Konstitucijos nuostatų analizės. Minėta, kad Respublikos Prezidentas į Teisėjų tarybą kreipėsi vadovaudamasis ir Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktu, pagal kurį „Lietuvos Respublikos teismų teisėjai atleidžiami iš pareigų, kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą“. Vadinasi, pirmiausia būtina išsiaiškinti, ar Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktas taikytinas visų Lietuvos teismų teisėjams, taigi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Lietuvos apeliacinio teismo teisėjams, ar jis Aukščiausiojo Teismo ir Apeliacinio teismo teisėjams taikytinas su tam tikromis išimtimis. Konstitucijos 115 straipsnio negalima aiškinti izoliuotai nuo Konstitucijos 116 ir 74 straipsnių, taip pat nuo 108 straipsnio. Tik matant visų šių Konstitucijos straipsnių logines, sistemes ir prasmines sąsajas, galima atsakyti į klausimą, kokių teismų teisėjams ir kokia apimtimi taikytinas Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktas.

Panagrinėkime Konstitucijos 115 straipsnio turinį. Jame numatyta, kad Lietuvos Respublikos teismų teisėjai atleidžiami iš pareigų įstatymo nustatyta tvarka šiais atvejais: 1) savo noru; 2) pasibaigus įgaliojimų laikui arba sulaukus įstatyme nustatyto pensinio amžiaus; 3) dėl sveikatos būklės; 4) išrinkus į kitas pareigas arba jų sutikimu perkėlus į kitą darbą; 5) kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą; 6) kai įsiteisėja juos apkaltinę teismų nuosprendžiai. Matome, kad Konstitucijos 115 straipsnyje nustatyti teisėjų atleidimo iš pareigų atvejai ir pagrindai skiriasi *inter alia* tuo, kad vieni iš jų

(115 str. 2 p.; 6 p.) yra susiję vien su objektyvaus pobūdžio fakto nustatymu (konstatavimu), o kiti (115 str. 1 p.; 3 p.; 4 p.; 5 p.) suponuoja ne tik atitinkamų faktų nustatymą (konstatavimą), bet ir jų vertinimą.⁹ Jeigu teisėjas prašo būti atleistas savo noru (115 str. 1 p.), būtina ne tik įsitikinti, kad teisėjas prašo būti atleistas iš pareigų, bet ir įvertinti, ar jis tai daro savo valia, niekieno neverčiamas; kai teisėjo atleidimo pagrindas – teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą (115 str. 5 p.), būtina nustatyti ne tik tai, ar teisėjas atliko atitinkamus veiksmus, kokiomis aplinkybėmis buvo atlikti veiksmai, bet ir įvertinti, ar veiksmai yra tokie, kuriais pažeminamas teisėjo vardas.¹⁰

Konstitucijoje *expressis verbis* nėra nustatyta, kokie teisėjo poelgiai yra priskirtini prie tokių, kuriais pažeminamas teisėjo vardas. Konstitucinis Teismas 2006 m. lapkričio 27 d. nutarime pažymėjo, kad „formuluotė „teisėjo vardą pažeminantis poelgis“ yra talpi, ji apima ne tik teisėjo elgesį, kuriuo jis teisėjo vardą pažemino vykdydamas savo, kaip teisėjo, įgaliojimus, bet ir teisėjo vardą pažeminusį elgesį, nesusijusį su teisėjo įgaliojimų vykdymu“¹¹. Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, taip pat teismų savivaldos institucijos turi diskreciją nustatyti, kokie teisėjo poelgiai yra priskirtini tokiems, kuriais pažeminamas teisėjo vardas, tačiau nei įstatymais, nei teismų savivaldos institucijų sprendimais negali būti nustatytas koks nors išsamus (baigtinis) poelgių, kuriais teisėjas pažemina teisėjo vardą, sąrašas. Ar teisėjo poelgis yra toks, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas, kiekvieną kartą turi būti sprendžiama įvertinus visas su tuo poelgiu susijusias ir turinčias reikšmės bylai aplinkybes.

Konstitucijos 116 straipsnyje nustatyta, kad „Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, taip pat Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą arba priesaikos sulaužymą, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, Seimas gali pašalinti iš pareigų apkaltos proceso tvarka“. Minėta, kad Konstitucijos 116 straipsnis susijęs su Konstitucijos 74 straipsniu, pagal kurį Konstitucinio Teismo pirmininką ir teisėjus, Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus, šiurkščiai pažeidusius Konstituciją arba sulaužiusius priesaiką, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, Seimas gali pašalinti iš pareigų apkaltos proceso tvarka. Konstitucijos 108 straipsnyje numatyta, kad Konstitucinio Teismo teisėjų įgaliojimai nutrūksta, kai: 1) pasibaigia įgaliojimų laikas; 2) jis miršta; 3) atsistatydina; 4) negali eiti savo pareigų dėl sveikatos būklės; 5) Seimas jį pašalina iš pareigų apkaltos proceso tvarka.

Iš Konstitucijos 74 ir 108 straipsnių neabejotinai kyla tai, kad Konstitucijos 115 straipsnyje įtvirtinti teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindai netaikomi Konstitucinio Teismo teisėjams, nes jų atleidimo pagrindus numato atskiras Konstitucijos straipsnis, t. y. 108 straipsnis. Atkreipkime dėmesį į tai, kad tarp Konstitucinio Teismo teisėjų atleidimo pagrindų nėra tokio, kuris numatytas Konstitucijos 115 straipsnio

9 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas, *supra note*, 2.

10 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas, *supra note*, 3.

11 *Ibid.*

5 punkte, t. y. nėra numatyta, kad Konstitucinio Teismo teisėjo įgaliojimai gali būti nutraukti, kai jis pažemino teisėjo vardą. Ar tai reiškia, kad Konstitucinio Teismo teisėjas gali savo poelgiu pažeminti teisėjo vardą, bet jo įgaliojimų tokiu pagrindu esą nutraukti negalima? Ne, nereiškia. Teisėjo vardo pažeminimas yra vienas iš būdų, kaip galima sulaužyti duotą priesaiką. Tai teigdami atsižvelgiame į Konstitucinio Teismo teisėjo priesaiką, kurioje numatyta, kad asmuo prisiekia *inter alia* garbingai ir sąžiningai eiti Konstitucinio Teismo teisėjo pareigas (Konstitucinio Teismo įstatymo 7 straipsnis). Įsipareigojimas garbingai ir sąžiningai eiti teisėjo pareigas, mūsų nuomone, neturėtų būti suprantamas kaip įsipareigojimas garbingai eiti tik teisėjo profesines pareigas; manytina, kad tokio įsipareigojimo turinys yra daug platesnis, jis apima ir įsipareigojimą neatlikti veiksmų, kurie žemina teisėjo vardą, bet nėra susiję su teisėjo įgaliojimų vykdymu. Jeigu teisėjas atlieka veiksmus, kurie rodo, kad jis savo profesines pareigas eina nesąžiningai ar negarbingai, jeigu jis atlieka veiksmus, kuriais pažemina teisėjo vardą, jis tokiais veiksmais *gali sulaužyti* priesaiką. *Bet gali jos ir nesulaužyti*. Vien tai, kad teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, savaime nereiškia, kad jis sulaužė priesaiką. Tai priklauso nuo veiksmų pobūdžio, jų atlikimo aplinkybių ir kt. Mūsų nuomone, aplinkybę, kad priesaika sulaužyta poelgiu, kuriuo teisėjas pažemina teisėjo vardą, galima būtų konstatuoti tik tada, kai teisėjo poelgis akivaizdžiai nesuderinamas su teisėjo profesinių įgaliojimų vykdymu, šurkščiai pažeidžiamos moralės ir etikos normos. Antai vienaip būtų vertinamas teisėjo poelgis, kai teisėjas yra neblaivus vykdydamas teisėjo įgaliojimus teisme, ir kitaip, jeigu teisėjas yra neblaivus kokiame nors privačiame vakarėlyje. Pirmu atveju būtų pagrindas teisėjo poelgi vertinti kaip pažeminusį teisėjo vardą ir kaip sulaužantį priesaiką, kitu – toks poelgis negalėtų būti laikomas priesaikos sulaužymu. Skirtingai būtų vertinamos, pavyzdžiui, situacijos, kai teisėjas užvilkinio bylos parengimą teismo posėdžiui ir kai jis be pateisinamos priežasties daug kartų neatvyksta į teismo posėdžius. Vadinasi, kiekvieną kartą būtina įvertinti ne tik tai, ar teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, bet ir tai, ar Konstitucinio Teismo teisėjo poelgis yra toks, kuriuo sulaužoma priesaika. Ar teisėjas sulaužė priesaiką (taip pat ir poelgiu, kuriuo pažemino teisėjo vardą), gali konstatuoti tik Konstitucinis Teismas. Priesaikos sulaužymas kartu yra ir šurkštus Konstitucijos pažeidimas (Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada).

Be abejo, priesaiką galima sulaužyti ne tik poelgiu, kuriuo teisėjas pažemina savo vardą, bet ir kitais būdais. Manytina, kad Konstitucijos 108 straipsnyje nėra parašyta, jog Konstitucinio Teismo teisėjo įgaliojimai gali būti nutraukti, kai jis savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, nes to visiškai nereikia – Konstitucinio Teismo teisėjų atžvilgiu Konstitucijoje pavartotos formuluotės „priesaikos sulaužymas“ visiškai pakanka konstitucinei atsakomybei kilti, nes ši formuluotė, kaip minėta, gali būti pažeista ir poelgiu, kuriuo teisėjas pažemino teisėjo vardą. Bet ne kiekvienas poelgis, kuriuo teisėjas pažemina teisėjo vardą, savaime yra toks, kuriuo sulaužoma priesaika. Taigi jeigu Konstitucinis Teismas konstatuotų, kad Konstitucinio Teismo teisėjas sulaužė priesaiką, ją, kaip minėta, galima sulaužyti ir poelgiu, kuriuos teisėjas pažemino tei-

sėjo vardą, jam gali būti pradėta apkalta už priesaikos sulaužymą; jį atleisti iš pareigų gali tik Seimas ir tik apkaltos proceso tvarka, o ne koku nors kitu būdu.

Atkreipkime dėmesį ir į tai, kad Konstitucijos 108 straipsnyje taip pat nėra numatyta, jog Konstitucinio Teismo teisėjo įgaliojimai gali būti nutraukti, kai dėl jo įsiteisėja apkaltinamasis teismo nuosprendis. Ar tai reiškia, kad Konstitucinio Teismo teisėjas gali padaryti nusikaltimą, būti teismo pripažintas kaltu, tačiau jo už tai esą negalima atleisti iš pareigų? Ne, nereiškia. Įsiteisėjus apkaltinamajam teismo nuosprendžiui, Konstitucinio Teismo teisėjas gali būti pašalintas iš pareigų, tačiau tik apkaltos proceso tvarka, o ne koku nors kitu būdu.

Toks teisinis reguliavimas nustatytas neatsitiktinai, tai nėra Konstitucijos projekto rengėjų neapsižiūrėjimas ar klaida. Tiesiog buvo siekiama, kad Konstitucinio Teismo teisėjai turėtų tvirtas nepriklausomumo garantijas, o viena iš jų yra tokia: net tuo atveju, kai Konstitucinio Teismo teisėjas sulaužo priesaiką, padaro nusikaltimą, – jo įgaliojimus galima nutraukti tik apkaltos proceso tvarka už priesaikos sulaužymą, šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ar nusikaltimo padarymą, o tai sprendžia tik Seimas ir tik Seimo statuto nustatyta tvarka.

Dabar panagrinėkime Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkto ir 116 straipsnio santykį. Minėta, kad pagal Konstitucijos 116 straipsnį „Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, taip pat Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą arba priesaikos sulaužymą, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, Seimas gali pašalinti iš pareigų apkaltos proceso tvarka“. Taigi Konstitucijos 116 straipsnyje *expressis verbis* nėra numatyta, kad Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, taip pat Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus būtų galima pašalinti iš pareigų už tai, kad savo poelgiu pažemino teisėjo vardą. Apie tai, kad Lietuvos teismų teisėjus galima atleisti iš pareigų, kai jie savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, rašoma Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkte. Tačiau tai, kad Konstitucijos 116 straipsnyje *expressis verbis* nėra numatyta, kad Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, taip pat Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus būtų galima pašalinti iš pareigų už tai, kad savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, nereiškia, kad pagal Konstitucijos 116 straipsnį nurodytų teismų teisėjų negalima būtų pašalinti iš pareigų, kai jie savo poelgiu pažemino teisėjo vardą. Atkreipkime dėmesį į tai, kad vienas iš Konstitucijos 116 straipsnyje nurodytų apkaltos pagrindų, kuriems esant Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas gali būti pašalintas iš pareigų, yra priesaikos sulaužymas. Nurodytų teismų teisėjų priesaikos tekstas numatytas Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 59 straipsnyje, – teisėjas *inter alia* prisiekia savo pareigas atlikti garbingai, visada elgtis taip, kaip dera teisėjui. Prisiekdamas savo pareigas atlikti garbingai ir visada elgtis taip, kaip dera teisėjui, asmuo prisiima pareigą neatlikti jokių veiksmų, kurie gali būti vertinami kaip nederantys su priesaika. Nurodytas įsipareigojimas susijęs ne tik su teisėjo veiksmais vykdančiais jo, kaip teisėjo, įgaliojimus, bet ir su teisėjo elgesiu, nesusijusiu su teisėjo įgaliojimų vykdymu, – jis savo poelgiu negali pažeminti teisėjo vardo. Jeigu Aukščiausiojo Teismo, Apeliacinio teismo teisėjas padaro veiksmus, kurie rodo, kad savo profesines pareigas jis eina negarbingai,

taip pat veiksmus, kurie nedera su teisėjo statusu (tokiu veiksmu gali būti poelgis, kai teisėjas pažemina teisėjo vardą), jis tokiais veiksmais gali *sulaužyti* priesaiką. *Bet gali jos ir nesulaužyti*. Minėta, kad vien tai, kad teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, savaime nereiškia, kad jis sulaužė priesaiką.

Be abejo, Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas gali sulaužyti priesaiką ir kitais būdais. Kad ir kaip būtų, Konstitucijos 116 straipsnyje vartojama formuluotė *priesaikos sulaužymas* reiškia, kad ji gali būti sulaužyta ir poelgiu, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas. Už priesaikos sulaužymą Aukščiausiojo Teismo teisėją, Apeliacinio teismo teisėją iš pareigų gali pašalinti tik Seimas ir tik apkaltos proceso tvarka, o ne kokiu nors kitu būdu.

Nėra jokio pagrindo manyti, kad Konstitucijoje įtvirtintas toks teisinis reguliavimas, kai ta pati veika, t. y. poelgis, kuriuo teisėjas pažemino teisėjo vardą, yra *ir* savarankiškas atleidimo iš pareigų pagrindas, kai klausimą sprendžia teisėją į pareigas paskyręs subjektas (subjektai), *ir* teisėjo apkaltos pagrindas, kai teisėjo vardą pažeminantis poelgis yra toks, kuriuo sulaužoma priesaika, o klausimą sprendžia tik Seimas ir tik apkaltos proceso tvarka. *Konstitucija nenumato skirtingos (alternatyvios) Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo atleidimo iš pareigų tvarkos ir atleidimo pasekmių, kai atleidimo iš pareigų pagrindas yra tas pats poelgis, kuriuo teisėjas ne tik pažemino teisėjo vardą, bet ir sulaužė priesaiką*. Priesaikos sulaužymas, – ji, kaip minėta, gali būti sulaužyta ir poelgiu, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas, – yra atskiras, savarankiškas Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo pašalinimo iš pareigų pagrindas, tai atliekama tik apkaltos proceso tvarka. Tai reiškia, kad Konstitucija diferencijuoja Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo pašalinimo iš pareigų pagrindus (vienas iš jų – poelgis, kuriuo teisėjas pažemino teisėjo vardą, bet nesulaužė priesaikos (115 str. 5 p.); kitas – poelgis, kuriuo teisėjas ne tik pažemino teisėjo vardą, bet ir sulaužė priesaiką (116 str.)), o tai lemia skirtingus Respublikos Prezidento įgaliojimus, kai sprendžiama, ar *Aukščiausiojo Teismo teisėją, Apeliacinio teismo teisėją* atleisti (pašalinti) iš pareigų. Kai Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo poelgis, kuriuo jis pažemino teisėjo vardą, *nėra toks, kuriuo sulaužoma priesaika*, taikytinas 115 straipsnio 5 punktą, – vadinasi, Respublikos Prezidentas, gavęs Teisėjų tarybos patarimą, turi įgaliojimus prašyti Seimo pritarimo jį atleisti, ir, gavęs tokį pritarimą, turi įgaliojimus jį atleisti; jeigu atleidžiamas Aukščiausiojo Teismo teisėjas – Respublikos Prezidentas, gavęs Teisėjų tarybos patarimą, turi įgaliojimus kreiptis į Seimą su teikimu atleisti Aukščiausiojo Teismo teisėją. Kai Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo poelgis yra toks, *kuriuo jis ne tik pažemino teisėjo vardą, bet ir sulaužė priesaiką*, – Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas gali būti pašalinami iš pareigų tik apkaltos proceso tvarka, o Respublikos Prezidentas šiame procese nedalyvauja ir jokių įgaliojimų neturi. Aiškinimas, kad Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktą esą leidžia Aukščiausiojo Teismo teisėją, Apeliacinio teismo teisėją atleisti iš pareigų už tokį teisėjo vardą pažeminusį poelgį, kuriuo sulaužoma priesaika, ne apkaltos proceso tvarka, bet juos į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais, iš dalies padarytų bepras-

mį, paneigtų Konstitucijos 116 straipsnyje įtvirtintą Aukščiausiojo Teismo teisėjų, Apeliacinio teismo teisėjų pašalinimo iš pareigų apkaltos proceso tvarka institutą, kai jie sulaužo priesaiką, taigi ir tokiu poelgiu, kuriuo pažemintas teisėjo vardas.

Konstitucija yra vientisas aktas (Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalis), Konstituciją sudaro normos ir principai. Konstitucijos vientisumas reiškia, kad visos Konstitucijos nuostatos (normos, principai) tarpusavyje yra susijusios ne tik formaliai, bet ir pagal turinį (vienų Konstitucijos nuostatų turinys lemia kitų jos nuostatų turinį), kad visos Konstitucijos nuostatos sudaro darnią sistemą, kad tarp Konstitucijoje įtvirtintų vertybių yra pusiausvyra, kad nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima aiškinti vien pažodžiui, nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima priešinti kitoms Konstitucijos nuostatomis, aiškinti taip, kad būtų iškreiptas ar paneigtas kurios nors kitos konstitucinės nuostatos turinys, nes tuomet būtų iškreipta viso konstitucinio teisinio reguliavimo esmė, pažeista konstitucinių vertybių pusiausvyra.¹² Konstitucija nėra vidujai prieštaringas teisės aktas, joje viskas suderinta, vadinasi, ir Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkto negalima aiškinti taip, kad tai būtų nesuderinama su Konstitucijos 116 straipsnio nuostatomis dėl Aukščiausiojo Teismo teisėjų, Apeliacinio teismo teisėjų konstitucinės atsakomybės už priesaikos sulaužymą, kai jie pašalinami iš pareigų apkaltos proceso tvarka.

Atskleidžiant Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkto ir 116 straipsnio nuostatų santykį, reikėtų atsižvelgti ir į Konstitucijos 115 straipsnio 6 punktą, kuriame numatyta, kad teisėjai atleidžiami iš pareigų, *kai įsiteisėja juos apkaltinę teismo nuosprendžiai*. Konstitucinis Teismas 2007 m. sausio 16 d. nutarime yra konstatavęs, jog „vien tai, kad Konstitucijos 115 straipsnyje minėti teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindai – t. y. „kai savo poelgiu pažeminio teisėjo vardą“ (5 punktas), „kai įsiteisėja juos apkaltinę teismų nuosprendžiai“ (6 punktas), – yra atskirti, reiškia, kad šie pagrindai negali būti tapatinami, kad poelgis, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas, nėra sietinas tik su nusikalstamos veikos padarymu“¹³.

Jeigu vadovautumės tuo, kad pagal Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktą Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas esą visais atvejais, kai savo poelgiu pažeminio teisėjo vardą, gali būti atleistas iš pareigų subjekto (subjektų), paskyrusio (paskyrusių) juos į pareigas, sprendimais, tektų konstatuoti ir tai, kad Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas gali būti juos į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais atleistas iš pareigų ir pagal 115 straipsnio 6 punktą, t. y. kai įsiteisėja juos apkaltinę teismo nuosprendžiai. Bet toks aiškinimas būtų nesuderinamas su Konstitucinio Teismo suformuota doktrina, kad kai dėl Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytų asmenų (išskyrus Respublikos Prezidentą) įsiteisėja teismo apkaltinamasis nuosprendis, jie šiuo pagrindu gali būti pašalinti iš pareigų tik apkaltos proceso tvarka, o ne koku nors kitu būdu. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose,

12 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas, *supra note*, 2.

13 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. sausio 16 d. nutarimas, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 7-287.

susijusiuose su Konstitucijos 74 straipsnyje numatytų pareigūnų, taigi ir su Aukščiausio Teismo, Apeliacinio teismo teisėjų apkalta, daug kartų yra konstatavęs, kad tais atvejais, kai Seime gaunamas įsiteisėjęs apkaltinamasis teismo nuosprendis, Seime turi būti pradėta apkaltos procedūra, kurios metu sprendžiama, ar nurodytus asmenis pašalinti iš pareigų (žr., pavyzdžiui, Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d., 2004 m. gegužės 25 d., 2017 m. vasario 24 d. nutarimus). Konstitucinio Teismo pozicija vienareikšmė: kai yra teismo apkaltinamasis nuosprendis dėl Konstitucinio Teismo teisėjo, Aukščiausio Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo, Seimo nario, jie gali būti atleisti iš pareigų tik apkaltos proceso tvarka. O jame dalyvauja ir Konstitucinis Teismas – gavęs apkaltinamąjį nuosprendį Seimas privalo kreiptis į Konstitucinį Teismą ir prašyti išvados, ar nusikaltimu nėra šiuurkščiai pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika. Tai reiškia, kad Aukščiausio Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo juos į pareigas paskyrę subjektai (atitinkamai Seimas ir Respublikos Prezidentas) negali atleisti nurodytų teisėjų iš pareigų: Seimas negali Respublikos Prezidento teikimu priimti nutarimą atleisti Aukščiausio Teismo teisėją, o Respublikos Prezidentas negali išleisti dekreto atleisti Apeliacinio teismo teisėją (prieš tai gavęs Teisėjų tarybos patarimą ir Seimo sutikimą atleisti Apeliacinio teismo teisėją). Prielaidą, kad pagal Konstitucijos 74 straipsnį Aukščiausio Teismo teisėjai, Apeliacinio teismo teisėjai, paaiškėjęs, jog padarytas nusikaltimas, gali būti pašalinti iš pareigų tik apkaltos proceso tvarka, dar labiau sustiprina Konstitucijos 116 straipsnis, kuriame įtvirtinta *inter alia* tai, kad paaiškėjęs, jog padarytas nusikaltimas, jie gali būti pašalinti iš pareigų apkaltos proceso tvarka, tai gali padaryti tik Seimas ir tik Seimo statuto nustatyta tvarka.

Negalime neatkreipti dėmesio ir į tai, kad Konstitucijos 115 straipsnyje nėra išlygos, kad Aukščiausio Teismo teisėjai, Apeliacinio teismo teisėjai gali būti pašalinti iš pareigų *ir* Konstitucijos 115 straipsnio 5 ir 6 punktuose numatytais pagrindais, *ir dar* apkaltos proceso tvarka, kai jų atsakomybės pagrindas yra toks pats (vienodas): pagal 115 straipsnio 5 punktą tai toks poelgis, kuriuo teisėjas pažemino savo vardą ir sulaužė priesaiką, o pagal 115 straipsnio 6 punktą – kai įsiteisėja juos apkaltinę teismo nuosprendžiai. Manytina, kad Aukščiausio Teismo pirmininko ir teisėjų, taip pat Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjų įgaliojimai gali būti nutraukti *ne apkaltos proceso tvarka, o kitu Konstitucijoje nustatytu būdu*, kai jie traukiasi iš pareigų: 1) savo noru; 2) pasibaigus jų įgaliojimų laikui arba sulaukus įstatyme nustatyto pensinio amžiaus; 3) dėl sveikatos būklės; 4) išrinkus į kitas pareigas arba jų sutikimu perkėlus į kitą darbą. *Kai Aukščiausio Teismo pirmininką ir teisėjus, taip pat Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus norima pašalinti iš pareigų už tai, kad jie „savo poelgiu pažemino teisėjo vardą“, tai galima padaryti tik tuo atveju, kai poelgis, kuriuo jie pažemina teisėjo vardą, yra toks, kuriuo nesulaužoma priesaika.* Jeigu teisėjo vardą pažeminantis poelgis yra toks, kuriuo sulaužoma priesaika, turėtų būti taikomas ne Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktas, o 116 straipsnio nuostatos, numatančios atsakomybę už priesaikos sulaužymą. *Jeigu Aukščiausio Teismo pirmininko ir teisėjų, taip pat Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjų pašalinimo iš pareigų pagrindas yra*

„kai įsiteisėję juos apkaltinę teismo nuosprendžiai“, turėtų būti taikomas ne Konstitucijos 115 straipsnio 6 punktas, o 116 straipsnio nuostatos, numatančios apkaltą už nusikaltimo padarymą.

Pateikti argumentai leidžia daryti išvadą, kad Konstitucijos 74 ir 116 straipsnių normos, numatančios, kad Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas gali būti apkaltos proceso tvarka pašalintas iš pareigų už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, yra *specialios normos* Konstitucijos 115 straipsnio 5 ir 6 punktuose įtvirtintų normų atžvilgiu. Vadovaujantis principu *lex specialis derogat legi generali* (esant bendrosios ir specialiosios normų konkurencijai taikoma specialioji norma) galima teigti, kad Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktas („teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą“) taikytinas visiems bendrosios kompetencijos apylinkių ir apygardų teismų teisėjams, taip pat specializuotų teismų (šiuo metu yra įsteigti ir veikia tik vienos rūšies specializuoti teismai, t. y. administraciniai teismai – apygardų administraciniai teismai ir Vyriausiasis administracinis teismas) teisėjams, o Aukščiausiojo Teismo ir Apeliacinio teismo teisėjams jis taikytinas ne visais atvejais, o tik tais, kai poelgis, kuriuo jie pažemino teisėjo vardą, nėra toks, kuriuo sulaužoma priesaika. Toks Konstitucijos 115 punkto aiškinimas, mūsų nuomone, neprieštarautų Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarime suformuotai doktrininei nuostatai, kad jeigu Teismų įstatyme „būtų nustatytas toks – Respublikos Prezidentui Konstitucijoje nustatytus įgaliojimus atleisti iš pareigų apylinkių, apygardų teismų teisėjus, Apeliacinio teismo teisėjus, kurie savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, suvaržantis ar net paneigiantis, Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios teisėjų institucijos įgaliojimus patarti Respublikos Prezidentui dėl teisėjo atleidimo iš pareigų suvaržantis ar net paneigiantis – teisinis reguliavimas, jis galėtų būti vertinamas kaip prieštaraujantis Konstitucijai“¹⁴. Mūsų pateiktas Konstitucijos 115 punkto aiškinimas nesuvaržo ir nepaneigia Respublikos Prezidento teisės atleisti iš pareigų Apeliacinio teismo teisėjus, kurie savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, tik patikslina jo teisės apimtį.

Pridursime, kad Konstitucijos 115 straipsnio 5 ir 6 punktų bei 74 ir 116 straipsnių nuostatų santykio negalima aiškinti taip, kad būtų paneigta labai svarbi Konstitucijos 74 ir 116 straipsniuose įtvirtinta Aukščiausiojo Teismo teisėjų, Apeliacinio teismo teisėjų nepriklausomumo garantija, – galimybė juos pašalinti iš pareigų tik esant Konstitucijoje numatytiems pagrindams, t. y. už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, ir tik specialia tvarka – apkaltos proceso tvarka. Aukščiausiojo Teismo teisėjų, Apeliacinio teismo teisėjų atsakomybė pagal Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktą, kaip minėta, galima tik tada, kai poelgis, kuriuo jie pažemino teisėjo vardą, nėra toks, kuriuo sulaužoma priesaika.

Ypatinga Konstitucinio Teismo teisėjų, Aukščiausiojo Teismo teisėjų ir Apeliacinio teismo teisėjų pašalinimo iš pareigų tvarka Konstitucijoje nustatyta dėl to, kad

14 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas, *supra note*, 3.

Konstitucinio Teismo, Aukščiausiojo Teismo ir Apeliacinio teismo priimami sprendimai turi ypač didelę reikšmę, šių teismų teisėjai turi turėti didesnes nepriklausomumo garantijas negu kiti teisėjai. Kitų teismų teisėjams tokia speciali garantija nėra numatyta, nes jų priimamus sprendimus gali pakeisti Apeliacinis teismas ir Aukščiausiasis Teismas. Ypatinga teismų aukščiausių grandžių teisėjų pašalinimo iš pareigų tvarka suponuoja *inter alia* tai, kad sprendžiant tokius klausimus bus laikomasi tinkamo teisinio proceso, t. y. teisėjas, kurio pašalinimo iš pareigų klausimas sprendžiamas, turės teisę dalyvauti Seimo specialiosios tyrimo komisijos ir Seimo posėdžiuose, kai svarstomas jo apkaltos klausimas, žodžiu ir raštu bei kitomis priemonėmis pateikti savo paaiškinimus visais bylos nagrinėjimo metu kylančiais klausimais, pateikti medžiagą, turinčią reikšmės sprendžiant, ar jį pašalinti iš pareigų. Teisėjas galės ne tik pats naudotis jam priklausančia konstitucine teise gintis nuo pareikšto kaltinimo, bet tai daryti ir per savo atstovus, pavyzdžiui, advokatus. Sudėtingiau atsakyti į klausimą, kokiais būdais turi būti užtikrinama Aukščiausiojo Teismo teisėjų, Apeliacinio teismo teisėjų teisė į teisingą teisinį procesą, kai sprendžiama, ar juos iš pareigų pašalinti pagal Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktą, t. y. kai jie savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, kuriuo nesulaužė priesaikos. Manytina, kad jie turi turėti teisę dalyvauti Teisėjų tarybos posėdžiuose, kuriuose sprendžiama, ar patarti Respublikos Prezidentui dėl jų atleidimo, ginčyti jiems pateiktus kaltinimus, pateikti įrodymus ir kitą medžiagą, turinčią reikšmės klausimo nagrinėjimui, naudotis advokato paslaugomis ir kt. Teisėjas gali pats atsakyti pasinaudoti savo teisėmis, tačiau neleistina, kad jis tokių teisių neturėtų ar negalėtų jomis realiai pasinaudoti.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją apkalta yra parlamentinė procedūra, todėl ji gali būti inicijuojama tik Seime, apkaltos iniciatyva gali kilti tik iš Seimo narių. Respublikos Prezidentas pagal Konstituciją neturi teisės inicijuoti apkaltos Konstitucijos 74 ir 116 straipsniuose nurodytiems asmenims.

Konstitucinio Teismo, Aukščiausiojo Teismo ir Apeliacinio teismo teisėjų, kaip ir kitų Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytų asmenų, apkalta atliekama Seimo statuto nustatyta tvarka (Konstitucijos 74 straipsnis). Seimo statutas numato sudėtingą apkaltos procesą ne todėl, kad būtų siekiama apsaugoti teisėją ar kitą Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytą asmenį nuo atsakomybės, o tik dėl to, kad būtų galimybė nuodugnai ir visapusiškai iširti visas faktines ir kitas bylai reikšmingas aplinkybes, ir tik po to spręsti, ar asmenį pašalinti iš pareigų. Vadinamoji „paprastesnė“ Konstitucinio Teismo teisėjo, Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo pašalinimo iš pareigų procedūra, kai jie šiurkščiai pažeidžia Konstituciją, sulaužo priesaiką, padaro nusikaltimą, – taigi priesaiką sulaužo ir poelgiu, kuriuo pažemino teisėjo vardą, – Konstitucijoje nenumatyta, vadinasi, ji negalima.

Minėta, kad Konstitucinis Teismas 2006 m. gegužės 9 d. nutarime yra konstatavęs, jog tais atvejais, kai teisėjas „tikrai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija privalo patarti Respublikos Prezidentui atleisti tą teisėją iš pareigų, <...> o Respublikos Prezidentas, gavęs tokį patarimą, turi įgaliojimus atleisti teisėją iš pareigų (jeigu

atleidžiamas Aukščiausiojo Teismo teisėjas – turi įgaliojimus teikti jį Seimui atleisti, o jeigu atleidžiamas Apeliacinio teismo teisėjas – turi įgaliojimus prašyti Seimo pritarimo jį atleisti) <...>“. Jeigu manytume, kad mūsų prieš tai pateikta Konstitucijos 115 straipsnio 5 ir 6 punkto bei 74 ir 116 straipsnių samprata yra teisinga, galėtume teigti, kad nurodytos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo nuostatos aiškintinos kaip *reiškiančios ne tai, kad visais atvejais*, kai Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, pagal Konstituciją jį galima pašalinti iš pareigų *juos į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais*, bet, priešingai, – kaip reiškiančios tai, kad Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas, kai jis savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, gali būti pašalintas iš pareigų *juos į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais tik tais atvejais, kai teisėjo vardą pažeminęs poelgis nėra toks, kuriuo sulaužyta priesaika*. Kitaip tariant, Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarime *nėra įtvirtinta absoliuti taisyklė*, kad visais atvejais, kai Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, jis gali būti pašalintas iš pareigų ir juos į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais. Jeigu Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, o poelgis yra toks, kuriuo sulaužoma priesaika, jis pagal Konstituciją turėtų būti pašalinamas iš pareigų *tik* apkaltos proceso tvarka. Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas gali būti aiškinamas ne tik kaip to nedraudžiantis, bet kaip numatantis tik tokį Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo pašalinimo iš pareigų būdą, kai jis savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, o poelgis yra toks, kuriuo sulaužoma priesaika.

3. Poreikis oficialiai išaiškinti Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo nuostatas

Koks yra tikrasis Konstitucijos 115 straipsnio 5 ir 6 punktų bei 74 ir 116 straipsnių turinys, taip pat tai, koks yra tikrasis Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo nuostatų turinys, galutinai gali atsakyti tik Konstitucinis Teismas. Negalime nepastebėti, kad Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarime nėra atskleista, koks yra Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkto, numatančio atsakomybę už teisėjo vardo pažeminimą, ir 116 straipsnio nuostatos, numatančios atsakomybę už priesaikos sulaužymą, santykis. Nėra paaiškinta ir tai, koks yra 115 straipsnio 6 punkto, numatančio atsakomybę, kai įsiteisėja teisėją apkaltinę teismo nuosprendžiai, ir 116 straipsnio nuostatos, numatančios atsakomybę už nusikaltimo padarymą, santykis. Galbūt tai nebuvo padaryta dėl to, kad Konstitucinis Teismas 2006 m. gegužės 9 d. nutarimą priėmė išnagrinęs bylą, kurioje *inter alia* buvo sprendžiama, ar Konstitucijai neprieštaruoja Respublikos Prezidento dekretas, kuriuo iš pareigų buvo atleistas apygardos teismo teisėjas, nes pasibaigė jo įgaliojimų laikas. Nurodytoje byloje ginčo dalykas nebuvo susijęs su Respublikos Prezidento įgaliojimais atleisti Aukščiausiojo Teismo, Apeliacinio teismo teisėją iš pareigų, kai jis savo poelgiu pažemino teisėjo vardą.

Konstitucinio Teismo nutarime buvo suformuota Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios teisėjų institucijos įgaliojimų doktrina, pagal kurią visais atvejais, kai teisėjas atleidžiamas iš pareigų, kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, yra būtina kreiptis į specialią įstatyme numatytą teisėjų instituciją dėl patarimo, ar toks teisėjas gali būti atleistas iš pareigų. Respublikos Prezidentas minėtus 2019 m. liepos 26 d. ir 2019 m. liepos 30 d. dekretus, kuriais kreipėsi į Teisėjų tarybą patarimo dėl Apeliacinio teismo teisėjų ir Aukščiausiojo Teismo teisėjo atleidimo iš pareigų, nes jie savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, išleido remdamasis ne tik Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalies nuostatomis, bet ir jų turinį atskleidžiančia nurodyta Konstitucinio Teismo doktrina, suformuota 2006 m. gegužės 9 d. nutarime. Nors nurodytos aplinkybės yra svarbios, Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarime, kaip minėta, yra konstatuota, kad tais atvejais, kai teisėjas „tikrai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija privalo patarti Respublikos Prezidentui atleisti tą teisėją iš pareigų. Pabrėžtina, kad tokiais atvejais minėta speciali teisėjų institucija negali nepatarti Respublikos Prezidentui atleisti to teisėjo iš pareigų, o Respublikos Prezidentas, gavęs tokį patarimą, turi įgaliojimus atleisti teisėją iš pareigų (jeigu atleidžiamas Aukščiausiojo Teismo teisėjas – turi įgaliojimus teikti jį Seimui atleisti, o jeigu atleidžiamas Apeliacinio teismo teisėjas – turi įgaliojimus prašyti Seimo pritarimo jį atleisti)“⁴. Vadinasi, Konstitucinis Teismas iš dalies atskleidė ir tai, kokius įgaliojimus turi Respublikos Prezidentas, kai už poelgį, kuriuo pažemintas teisėjo vardas, iš pareigų atleidžiamas Aukščiausiojo Teismo teisėjas, – Respublikos Prezidentas turi įgaliojimus teikti jį Seimui atleisti, o jeigu atleidžiamas Apeliacinio teismo teisėjas – Respublikos Prezidentas turi įgaliojimus prašyti Seimo pritarimo jį atleisti ir, gavęs Seimo pritarimą, turi įgaliojimus atleisti Apeliacinio teismo teisėją. Tačiau Respublikos Prezidento įgaliojimų apimtis, kai Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjo poelgis yra toks, kuriuo ne tik pažeminamas teisėjo vardas, bet ir sulaužoma priesaika, nėra tiksliai apibrėžta. Tai, kaip minėta, sudaro prielaidas skirtingai aiškinti ir nevienodai taikyti Konstitucijos 115 straipsnio 5 ir 6 punktų bei 116 straipsnio nuostatas, taip pat Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo nuostatas. Todėl yra teisinis pagrindas kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu išaiškinti minėtą jo nutarimą.

Išvados

1. Teisės mokslinėje literatūroje nėra nagrinėta, koks yra Konstitucijos 74 ir 116 straipsnių, numatančių Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo konstitucinę atsakomybę už priesaikos sulaužymą, ir Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkto, numatančio teisėjo pašalinimą iš pareigų už poelgį, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas, turinys bei jų santykis, todėl nurodytos Konstitucijos nuostatos gali būti aiškinamos nevienodai.
2. Yra pagrindas abejoti, ar tikrai Konstitucinis Teismas 2006 m. gegužės 9 d. nutarime suformavo konstitucinę doktriną, kad visais atvejais, kai Aukščiau-

- siojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, pagal Konstituciją jį galima pašalinti iš pareigų ne apkaltos proceso tvarka, o juos į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais.
3. Atskleisdamas Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkto turinį, Konstitucinis Teismas 2006 m. gegužės 9 d. nutarime nėra konstatavęs, kad nurodytoje Konstitucijos nuostatoje įtvirtinta absoliuti taisyklė, jog visais atvejais, kai Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Apeliacinio teismo teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, jis gali būti pašalintas iš pareigų ir juos į pareigas paskyrusio subjekto (subjektų) sprendimais.
 4. Konstitucija nenumato skirtingos (alternatyvios) Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo atleidimo iš pareigų tvarkos ir atleidimo pasekmių, kai atleidimo iš pareigų pagrindas yra tas pats poelgis, kuriuo teisėjas ne tik pažemino teisėjo vardą, bet ir sulaužė priesaiką. Konstitucija diferencijuoja Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo pašalinimo iš pareigų pagrindus (vienas iš jų – poelgis, kuriuo teisėjas pažemino teisėjo vardą, bet nesulaužė priesaikos (115 str. 5 p.); kitas – poelgis, kuriuo teisėjas ne tik pažemino teisėjo vardą, bet ir sulaužė priesaiką (116 str.), o tai lemia skirtingus Respublikos Prezidento įgaliojimus, kai sprendžiama, ar Aukščiausiojo Teismo teisėją, Apeliacinio teismo teisėją atleisti (pašalinti) iš pareigų.
 5. Jeigu teisėjo vardą pažeminantis poelgis yra toks, kuriuo sulaužoma priesaika, turėtų būti taikomas Konstitucijos ne 115 straipsnio 5 punktas, o 116 straipsnio nuostatos, numatančios konstitucinę atsakomybę už priesaikos sulaužymą, pagal kurį taikoma apkaltos proceso tvarka. Jeigu Aukščiausiojo Teismo pirmininko ir teisėjų, taip pat Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjų pašalinimo iš pareigų pagrindas yra „kai įsiteisėję juos apkaltinę teismo nuosprendžiai“, turėtų būti taikomas Konstitucijos ne 115 straipsnio 6 punktas, o 116 straipsnio nuostatos, numatančios apkaltą už nusikaltimo padarymą.

WHO AND UNDER WHAT PROCEDURE CAN REMOVE FROM OFFICE JUSTICES OF THE SUPREME COURT AND JUDGES OF THE COURT OF APPEAL?

Vytautas Sinkevičius

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. Under Article 74 and Article 116 of the Constitution of the Republic of Lithuania, justice of the Supreme Court or a judge of the Court of Appeal may be removed from office for a gross violation of the Constitution, a breach of the oath, or when he/she is found to have committed a crime, according to the procedure for impeachment proceedings. Article 115 of the Constitution, which establishes the grounds for dismissing from office judges of the Lithuanian courts provides that a judge may be dismissed from office when his/her conduct discredits the name of judges (Item 5 of Article 115). The Constitution does not provide for a different (alternative) procedure for dismissing a justice of the Supreme Court or a judge of the Court of Appeal from office, or the consequences of his/her dismissal from office where the dismissal is based on the same act by which the judge not only discredited the name of judges but also has breached the oath. The Constitution differentiates the grounds for removal from office of a justice of the Supreme Court or a judge of the Court of Appeal (one of such grounds being an act by which a justice/judge discredits the name of judges but does not breach the oath (Item 5 of Article 115), the other being an act by which a justice/judge not only discredits the name of judges but also breaches the oath (Article 116), and this determines different powers of the President of the Republic of Lithuania when deciding whether to dismiss (remove from office) a justice of the Supreme Court or a judge of the Court of Appeal. If an act discrediting the name of judges is such that breaches the oath, the provisions of Article 116 of the Constitution, providing for constitutional liability for a breach of the oath for which impeachment proceedings must be launched, should apply instead of Paragraph 5 of Article 115 thereof. If the President or justices of the Supreme Court or the President or judges of the Court of Appeal are removed from office “upon the entry into effect of court judgments convicting them”, the provisions of Article 116 of the Constitution that provide for impeachment for the commission of a crime should apply instead of Item 6 of Article 115 thereof.

Keywords: justice of the Supreme Court, judge of the Court of Appeal, breach of the oath, act by which a judge discredits the name of judges.

Vytautas Sinkevičius, Mykolas Romeris universiteto Mykolas Romeris teisės mokyklos Viešosios teisės instituto profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: Konstitucijos aiškinimas, konstitucinė justicija, parlamento teisė.

Vytautas Sinkevičius, Professor at Mykolas Romeris University, Mykolas Romeris Law School, Institute of Public Law. Research interests: interpretation of the Constitution, constitutional justice, parliamentary law.